

David Laňka

Jan Pivec

ZNÁMÝ NEZNÁMÝ

(druhé, rozšířené vydání)

David Laňka

Jan Pivec

ZNÁMÝ NEZNÁMÝ

(druhé, rozšířené vydání)

© David Laňka, 2013

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2013

Photographs © ČTK/Jan Finda, Alexandr Hampl, Karel Mevald,
Josef Mucha, Leoš Nebor, Jiří Rublič, Jan Tachezy, 2013; Národní
filmový archiv, 2013

Cover & Layout: © Nakladatelství ČAS, Alena Laňková, 2013

© Nakladatelství ČAS, 2013

ISBN 978-80-7475-110-3

PROLOG

Kdo byl Jan Pivec?

„O umění hovoří málo, neanalyzuje, a když už – konstatuje a srovnává. Jako by se styděl dát nahlédnout do svých myšlenek, jako by právě jeho názor byl zanedbatelný. Řekl bych, mluvíme-li o tom, že jeho herecká snadnost a lehkost je jen zdánlivá, že je za ní mnoho přemýšlení a systematické, na odiv nevystavované práce, vedle zcela samozřejmé přesnosti a nekompromisnosti. Pivec hovoří o své práci jen a jen večer ve světlech, a to zase jen a jen autorovými slovy, ale mluví vždy tak, aby bylo řečeno beze zbytku všechno, aby se nic nemuselo vysvětlovat dopředu anebo dodatečně v programu.

Jan je skromný člověk, nepěstuje společenský život a styky, netouží po popularitě a slávě. Má rád pejsky – nejspíš pro jejich oddanost a věrnost a nefalšovanou

lásku. Ani mu nezáleží na rase. Pampeliška a vlčí mák jsou mu milejší než skleníková orchidea.

Je herec fantazie a temperamentu. I jeho slovní příměry (které mám mimochodem tolik rád) jsou plné jakési – asi to nepovím přesně – pravdivé nadsázky. Neřekne například, že ‚pauza trvala dlouho‘, ale zveličí toto faux pas na jevišti: ‚To byla taková pauza, že lidi šli kouřit, a když se vrátili, tak ještě ta pauza byla.‘ Nepoví o tenoristovi, že byl ‚miláček žen‘, ale hyperbolicky nadsadí: ‚Ženský se v parteru kácely jako telegrafní štan-gle a biletářky je vomejvaly kolínskou, aby zase přišly k sobě.‘

... Říká se, že vypravěč dokáže plně upoutat své posluchače nejdéle sedm minut. To je prý horní hranice únosnosti každého monologu. Zažil jsem mnohokrát v herecké šatně vyprávět Jendu čtyř- i pětinásobek této ‚zákonité‘ doby a pozornost posluchačů, notabene herců, neumdlívala – naopak.“

Bohumil Bezouška (Květy, 1972)

A já pevně věřím, že i můj „monolog“ o Janu Pivcovi, tomto jedinečném českém herci, talentu, který od svého skonu nemá ve svém oboru následovníka, Vás bude bavit stejně jako všechny postavy, které ztvárnil, kterými se nám vepsal do srdcí.

Kapitola I.

DĚTSTVÍ

Narodil se nám kluk...

Pokud chlapci většinou tíhnou ke svým matkám, které pro ně mívají vždy otevřenou náruč, vřelé slovo a pochopení, zatímco otcové s nimi jednají přímočaře a tvrdým zacházením z nich chtějí vychovat opravdové chlapy, u Pivců tomu bylo právě naopak. Zatímco maminka držela nad malým Jendou vztyčený mravokárný ukazovák a při každé příležitosti ho nabádala ke spořádanosti, rozvaze a myšlenkám na budoucnost a vnucovala mu důležitost uznávaného společenského postavení, tatínek se ve společnosti svého synka vracel do dětských let, kterých si s ohledem na to, že se v deseti letech stal sirotkem, příliš neužil. A tak kdykoliv to jen bylo možné, trávil s Jendou volný čas, prováděl s ním nejrůznější klukovská alotria, naslouchal jeho touhám a snům a pomáhal mu je uskutečňovat. Mnohdy to přineslo manželskou hádku, ale nešť...

A tak není divu, že zatímco o mamince toho Jan Pivec v rozhovorech nikdy příliš nenapovídal (navzdory tomu, že ji velmi miloval a staral se o ni až do konce jejích dní), kdykoliv se ho někdo zeptal na tatínka, byl k nezastavení.

Jeho otec byl po smrti svých rodičů přidělen do pěstounské péče. Někdy v té době také poprvé okusil vůni divadelních šminek. Kočovní herci mu doslova učarovali. Když sledoval jejich představení, všechny ty barvité příběhy a barevné kostýmy, ocital se rázem v jiných, lepších a zajímavějších světech. Pryč od tíživé reality,

pryč od všech bolestí duše, od smutku po rodičích! Proto když se ve městě nějaká divadelní společnost zdržela, příčinlivě jí nabízel své služby. Nosil hercům kufry, pomáhal jim stavět kulisy, chodil jim pro pivo. A když se hodně snažil, nechali ho komedianti vstoupit na prkna, která znamenají svět, a pronést jednu dvě věty. Jeho láska k divadlu byla dokonce tak veliká, že k němu několikrát od svých pěstounů utekl, ale vždy byl záhy vrácen zpátky.

Stát se hercem mu pěstouni nedovolili (toto povolání mělo v té době přece jen ještě dost nevalnou pověst), a tak se vyučil kovářem a dílem štěstí a náhody se v Praze seznámil s vdovou po nožíři Tlamichovi, která právě sháněla šikovného pracanta. Slovo dalo slovo, a tak pan Pivec vedl nožířskou dílnu v dnešní Uruguayské ulici č. 4 až do své smrti v roce 1937.

Díky této stabilní práci se také mohl oženit se svou dívkou Františkou, se kterou 19. května 1907 přivedli na svět syna Jana.

Klukovské hrátky

Dům č.p. 88 v Mánesově ulici na pražských Vinohradech byl výchozím bodem všech Jendových výprav za poznáním. Jednou z jeho neoblíbenějších činností bylo společně s kamarády vyčkávat, až před nedalekou hospodu přijede ledařský vůz. Když ledaři vyložili svůj náklad, posadili se na kozlík – a kluci pak naskákali do-

zadu na stupačky a vychutnávali si jízdu koňským spřežením. Většinou ujeli sotva pár metrů, neboť lidé beze smyslu pro romantiku a dobrodružství ledaře upozornili, že mají černé pasažéry, ale občas se stalo, že se svezli po Vinohradské třídě až téměř k Hlavnímu nádraží, a to pak rychle seskočili a pelášili domů. Tam si pak nadšeně vyprávěli, čeho si kdo po cestě všiml.

Jenomže to Jendovi, té statečné povaze, nemohlo stačit. A tak jednou naskočil na vůz sám a jel s ledaři ještě mnohem dál. Dlouho mu oči zářily nadšením a uspokojením z vlastní statečnosti, ale postupem času začal mít strach. Přestával poznávat domy, lidi, ulice, hospody... Začala na něj padat tíseň, do toho padla tma, a on se v předzvěsti možného rodičovského výprasku rozbředl. Když ledaři uslyšeli pláč, okamžitě zastavili a hnali se dozadu k vozu, aby zjistili, co se stalo, ale z šestiletého kluka nebyli schopni dostat jediného kloudného slova. Seděl jako oukropeček u kola vozu a naříkal až do příchodu policisty. Teprve tváří v tvář uniformě se dokázal trochu zklidnit. „Kdo jsi, jak se jmenuješ, odkud jsi a co se ti stalo?“ obul se do chlapce strážník zhurta, a to ho vyděsilo. Opět propadl pláči a jediná odpověď, na kterou se zmohl, byla: „Já jsem Jeníček...“ Když se strážník nedozvěděl, čím Jeníček, rozehnal dav přihlížejících, popadl milého Jeníčka za ruku a odvedl ho na komisařství, kam si pro něj po pár hodinách přišli rodiče. Maminka hned spustila bandurskou a synovi vyčinila, ale tatínek, když pozdě večer ukládal synka spát, na něm zvědavě vyzvídal, kam až dojel, co tam viděl a jaké měl

pocity. Měl sice o syna strach, ale také věděl, že každý kluk se podobně dříve či později ztratí, a pak si vzpomínky na to ponese celým životem jako poklad.

Jendův „výlet“ měl však za následek přísný zákaz vycházení bez dozoru na ulici a jediné místo, kam směl, byla hospoda V háječku, odkud nosil tatínkovi ve džbánu pivo. Ale ani to nemělo dlouhého trvání. Při jedné z cest domů totiž Jendu na schodech jejich domu vylekala myš, on upustil džbán, ten se rozbil a maminka usoudila, že než riskovat další investici do nového džbánu, bude lepší, když bude propříště pro pivo chodit sama.

Bramborové pole

První světovou válku tehdy sedmiletý Jenda příliš nevnímal. Ale jako každého se ho nutně musel dotknout nedostatek jídla. Doma žili skromně, měli jedno jídlo denně, trochu sytější krmi pouze v neděli k obědu. Paní Pivcová byla hrdá na to, že nežijí jako ostatní sousedé na dluh, že si nemusejí půjčovat peníze, že se dokážou uskrovnit. Ale vysvětlujte tohle sedmiletému kručícímu žaludku a tělu, které je ve vývinu a žádá si stálý přísun kalorií.

Jedním z nejčastějších cílů klukovských výprav všech mladých Vinohradáků bylo tehdy Seidlovo pole. Byla to ohromná plocha nacházející se mezi Vinohradskou tržnicí, Vinohradskou třídou a Slezskou ulicí. V létě se tam

hrál fotbal, v zimě se tam chodilo sáňkovat... a v době války krást brambory. Značná část Seidlova pole totiž patřila soukromému zemědělci, a ten zde skladoval brambory. Kluci měli připraveny dlouhé ostré dráty, těmi přes plot roztrhli pytel a pak brambory napichovali, ukládali je do připravených tašek a k večeru opékali v ohni.

Jenomže jednoho dne vyrazil Jenda s kručícím břichem na brambory sám a neměl nikoho, kdo by mu kryl záda. Byl zrovna v nejlepším, když mu na rameno dopadla těžká ruka zákona. Krve by se v něm v tu chvíli nedořezal. Nejdřív si musel od strážníka vypo-slechnout litanie o tom, že krást je hřích a že na tento zločin zákon pamatuje přísným trestem, a pak s želízky na ruku putoval směrem na komisařství. Ale nedoputoval tam. Po cestě se totiž Jenda ze samého strachu, že bude odsouzen a uvězněn a že na něj dopadne maminčin spravedlivý hněv, počural. Strážník by si toho nejspíš nevšiml, kdyby se kolem nich nezačali shromažďovat lidi a nekladli mu na srdce, aby toho nebohého kluka nechal na pokoji, co že vlastně udělal a že tohle je nemístná policejní zvůle na dětech, které jsou naší budoucností.

„Jakápak budoucnost? Kradl brambory!“ rozlítl se strážník, ale lidé ho začali osočovat, že pro pár brambor přece klukovi nezkazí život. A tehdy si strážník všiml mokré skvrny na Jendových kalhotách. „Cos to udělal, kluku jeden pitomá?! Koukej padat, ať už tě nevidím,“ kapituloval strážník a Jenda na nic nečekal,